

शारीरिक अक्षमता

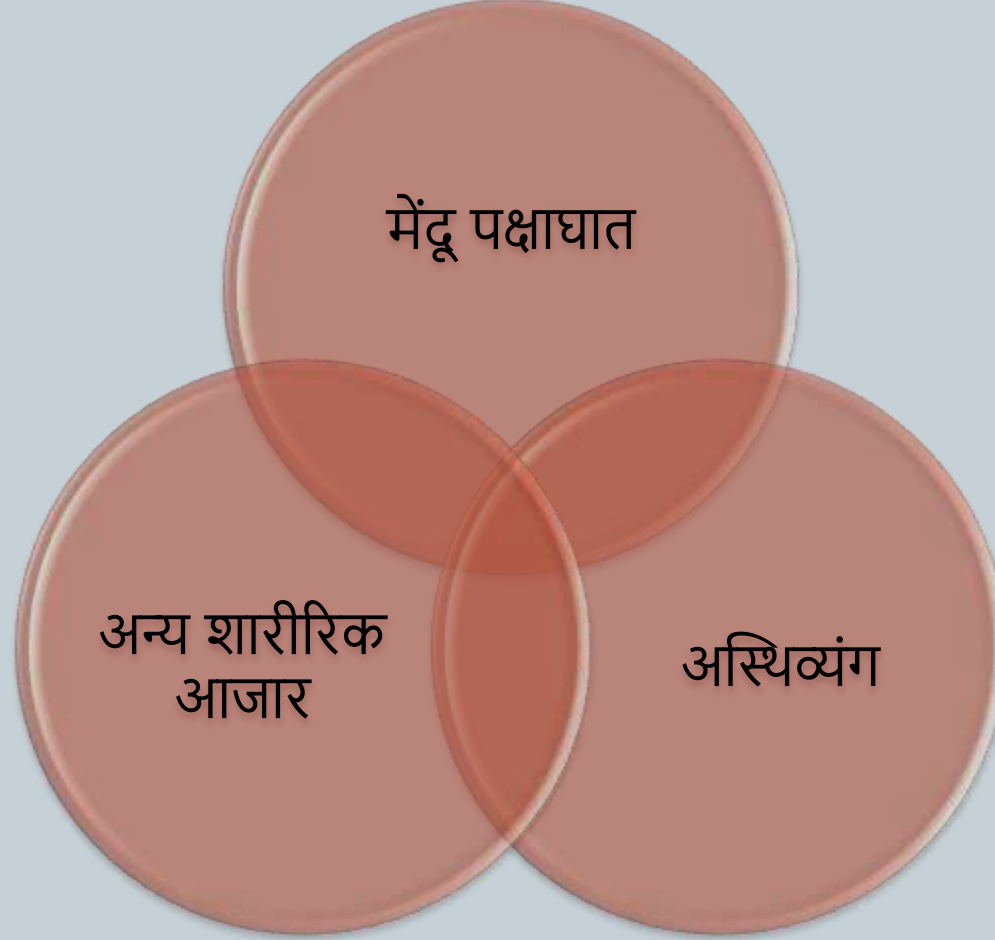

शारीरिक अक्षमता म्हणजे काय ?

- विविध कारणांमुळे शारीरिक अक्षमता असणाऱ्या अथवा आरोग्यविषयक समस्या असणाऱ्या बालकांना नियमितपणे शाळेत येणे. वावरणे अवघड असते. त्यांच्यासाठी विशेष भौतिक सुविधा, सेवा, साधने, प्रशिक्षण, अध्ययन साहित्य यांची सोय करणे.
- A physically disabled child be defined as one whose physical or health problems result in an impairment of normal interaction with society to the extent that specialized services & programs are required.
- शारीरिकरित्या अपंग असलेल्या मुलाची व्याख्या अशी केली जाते ज्यांच्या शारीरिक किंवा आरोग्याच्या समस्येमुळे विशिष्ट सेवा आणि कार्यक्रम आवश्यक असतात त्या प्रमाणात समाजाशी सामान्य संवादात कमकुवत होते.
- Orthopedically handicapped are those who suffer from a defect that is accompanied by one or another type of deformity that inhibits the normal exercise of his /her muscles, joints or bones.
- ऑर्थोपेडिकदृष्ट्या अपंग असे लोक आहेत ज्यांना त्यांच्या किंवा तिच्या स्नायू, सांधे किंवा हाडे यांच्या सामान्य व्यायामात अडथळा आणणारा एक किंवा दुसऱ्या प्रकारच्या विकृतीसह दोष आहे.

शारीरिक अक्षमता वर्गीकरण

मेढू पक्षाघात

अन्य शारीरिक
आजार

अस्थिव्यंग

मेंदू पक्षाघात Cerebral Palsy

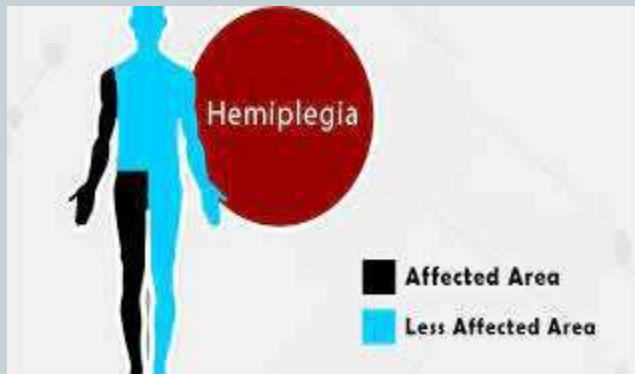
- मेंदूच्या विकासात अडथला निर्माण होणे.
- शारीरिक विकलांगता येणे.

प्रकार

- Hemiplegia

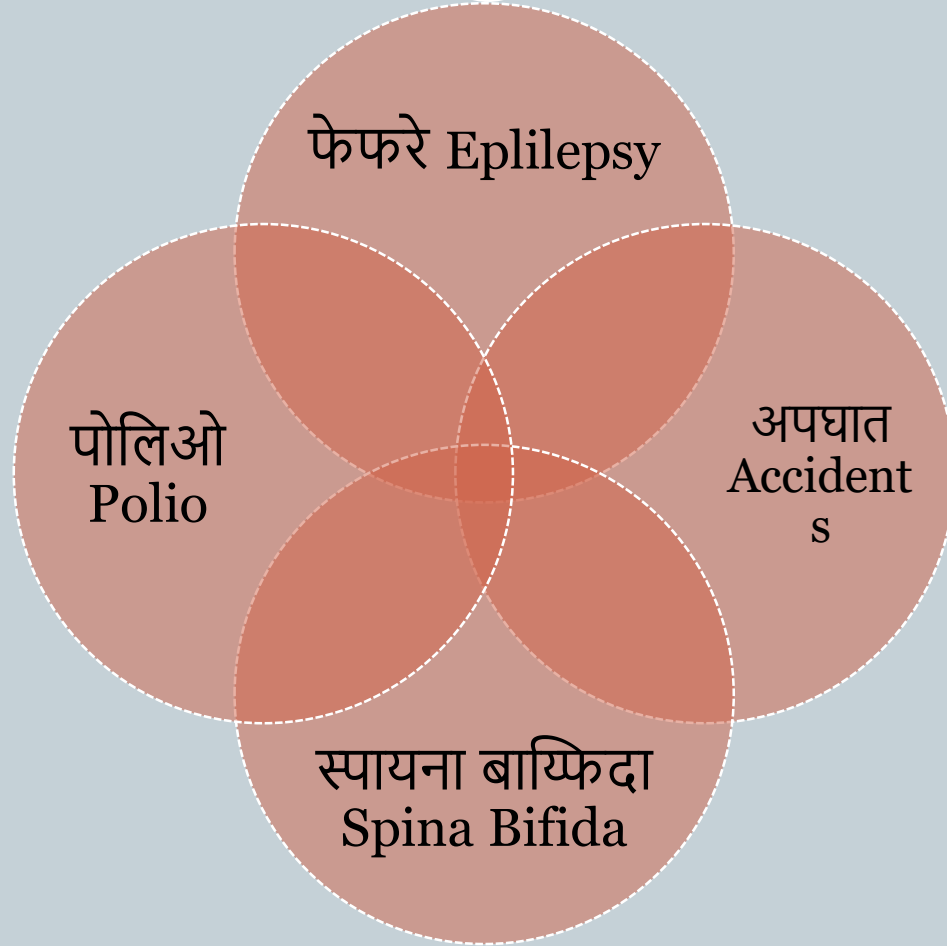
Paraplegia

Diplegia

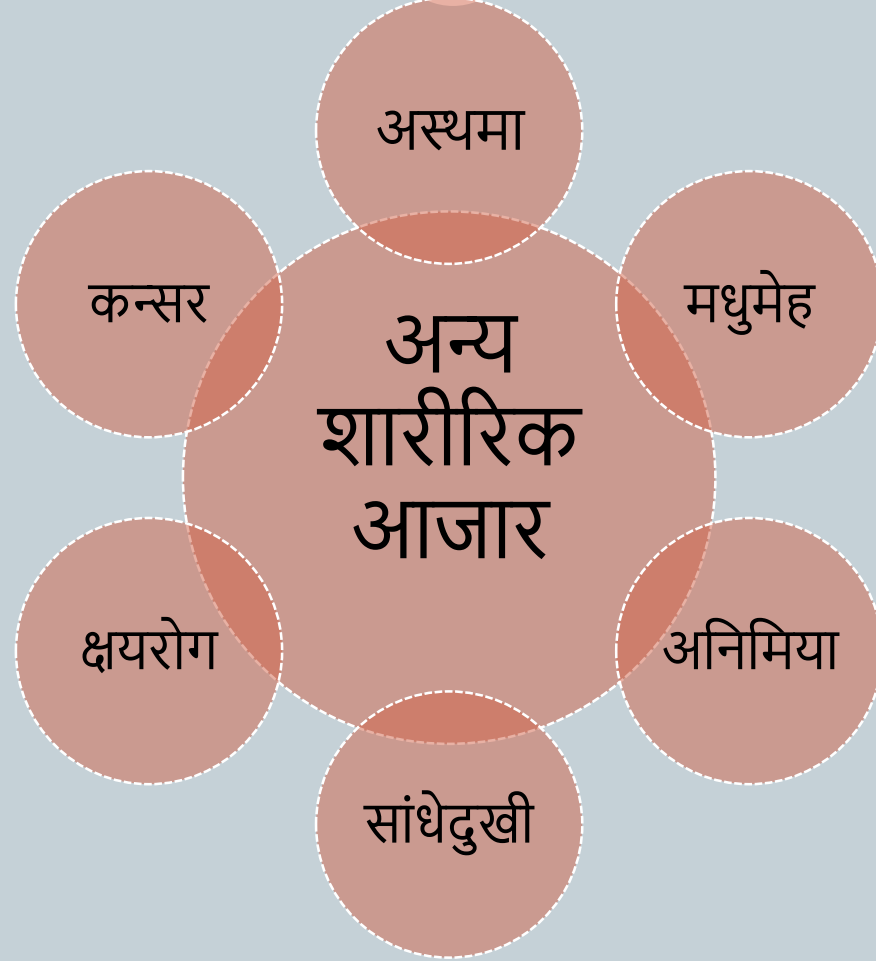

Quadriplegia

अस्थिव्यंग

अन्य शारीरिक आजार

वैशिष्टे

- १) संपादन कमी
- २) विविध दोषांची संभाव्यता
- ३) प्रेरणा कमी
- ४) इतरांपेक्षा वेगळी
- ५) असहाय्येतेची भावना
- ६) वैद्यकीय उपचार
- ७) कौटुंबिक वातावरण
- ८) आक्रमकता, चिंता

समावेशानासाठी उपाययोजना

धन्यवाद

बौद्धिक अक्षमता

- Stanford–Binet Fifth Edition (SB5) classification [\[37\]](#)[\[42\]](#) IQ Range ("deviation IQ")
- IQ Classification
- 144+ Very gifted or highly advanced
- 130–144 Gifted or very advanced
- 120–129 Superior
- 110–119 High average
- 90–109 Average
- 80–89 Low average
- 70–79 Borderline impaired or delayed
- 55–69 Mildly impaired or delayed
- 40–54 Moderately impaired or delayed

मतीमंदत्व

अध्ययन
अक्षमता

स्वमग्नता

बौद्धिक अक्षमता

मतीमंदत्व

- Mental deficiency is characterized by inadequate intellectual functioning in adaptive, associative and learning power, yet sufficient with IQ fifty to become socially adequate and occupationally competent with the help of special educational facilities.
- मानसिक कमतरता अनुकूलन, समन्वय आणि शिकण्याच्या सामर्थ्यात अपुर्या बौद्धिक कार्यामुळे दर्शविली जाते, तरीही विशेष शैक्षणिक सुविधांच्या मदतीने सामाजिकदृष्ट्या पुरेसे आणि व्यावसायिकदृष्ट्या सक्षम होण्यासाठी आयक्यू पन्नास पुरेसे आहे.
- अमेरिकन असोसिएशन १८८३ ; Mental retardation is a condition of arrested or incomplete development of mind of a person with is specially characterized by sub normality of intelligence.
- वैयक्तिक अवस्थांमध्ये सर्व सामान्य बौद्धिक कार्याची वाढ सरासरीपेक्षा कमी होणे आणि समायोजन न्यूनता आढळणे म्हणजे मतिमंदत्व होय.
- Sarason & Dorris (1969): Mental retardation refers to individuals who for temporary or long standing reasons function intellectually below the average of their peer groups, but social adequacy is not in question or if it is in question, there is little likelihood that the individual can learn to function independently and adequately in the community.
- मानसिक दुर्बलता अशा व्यक्तींना सूचित करते जे तात्पुरते किंवा दीर्घकाळापर्यंत कारणामुळे त्यांच्या समवयस्क गटांच्या सरासरीपेक्षा बौद्धिकरित्या कार्य करतात, परंतु सामाजिक पर्याप्तता प्रश्न विचारत नाही किंवा ती प्रश्न असल्यास, समाजात स्वतंत्रपणे आणि पुरेसे कार्य करण्यास शिकण्याची शक्यता फारच कमी आहे

वैशिष्टे / लक्षणे

- शैक्षणिक संपादनूक कमी असते.
- अवधान कक्षा अल्प असते.
- स्वत्वाचा अभाव असतो.
- आत्मविश्वास कमी असतो.
- स्मरणशक्ती कमी असते.
- समायोजन क्षमतेची कमतरता जाणवते.
- सदैव बेचैन, अस्वस्थ मनःस्थितीत असणे.
- सरावाची आवश्यकता असते.
- आकलन क्षमता कमी असते.
- शारीरिक समन्वय ठीक नसणे.

वर्गीकरण

बुद्धिमत्ता आणि समायोजन क्षमतेच्या आधारे केलेले वर्गीकरण

- अतितीव्र मतीमंदता Profound Retardation : बुद्ध्यांक २० पेक्षा कमी, मानसिक वय ३ वर्षांच्या मुलांएवढे असते. दैनंदिन कामकाज अशक्य, असमायोजनशीलता, इतरांवर अवलंबून, आयुष्यमान कमी असते.
- तीव्र मतीमंदता Sever Retardation : बुद्ध्यांक २१-३५ च्या दरम्यान, प्रशिक्षणामुळे दैनंदिन कामकाज करू शकतात. व्यवहार ज्ञान नाही. अस्थिर व चंचल वृत्ती.
- मध्यम मतीमंदता Moderate Retardation : बुद्ध्यांक ३६-५० च्या दरम्यान, अक्षर ज्ञान व सुरुवातीचे ज्ञान प्राप्त करू शकतात. परंतु शैक्षणिक सम्पादानुकीत अडचणी येतात. हालचालींवर समन्वय असतो.
- सौम्य मतीमंदता Mild Retardation : बुद्ध्यांक ५१- ७० च्या दरम्यान, सामान्य मुले दिसतात, शिक्षणाने स्वावलंबन मिळवू शकतात. व्यवहार कौशल्य शिकतात. प्राथमिक शिक्षण घेऊ शकतात.

वैद्यकीय वर्गीकरण

उपाययोजना

- शाळा आणि शिक्षणक्रम
- व्यावसायिक शिक्षण व व्यवसाय
- शिक्षण योजना
- शिक्षकाची भूमिका
- पालकांची भूमिका

LEARNING DISABILITY (अध्ययन अक्षमता)

- ही अक्षमता वाचन, लेखन, श्रावण, तर्क करणे आणि गणन या संदर्भात आहे.
- डॉ. सम्युअल कर्क अभ्यासक
- मेंदूच्या बिघाडामुळे होतो.
- कर्क (Kirk) :
 - अध्ययन अक्षमता ही संकल्पना केवळ अध्ययनात तात्पुरती अडचण असणाऱ्या मुलांसाठी वापरली जात नाही, तर शैक्षणिक कार्यातील संपादनूक आणि क्षमता या दोहोंमधील गंभीर विसंगती यासाठी वापरली जाते. अध्ययनातील ही क्षमता, मतिमंदत्व, संवाद दोष, भावनिक अस्थिरता किंवा अध्यायानासाठीच्या अपुऱ्या संधी इत्यादींमुळे येत नाही.
 - Learning Disability refers to a retardation disorder or delayed development in one or more of the process of speech, language, reading, spelling, writing, or arithmetic resulting from a possible cerebral dysfunction or emotional or behavioral disturbance and not from mental retardation, sensory deprivation, cultural or instructional factors.

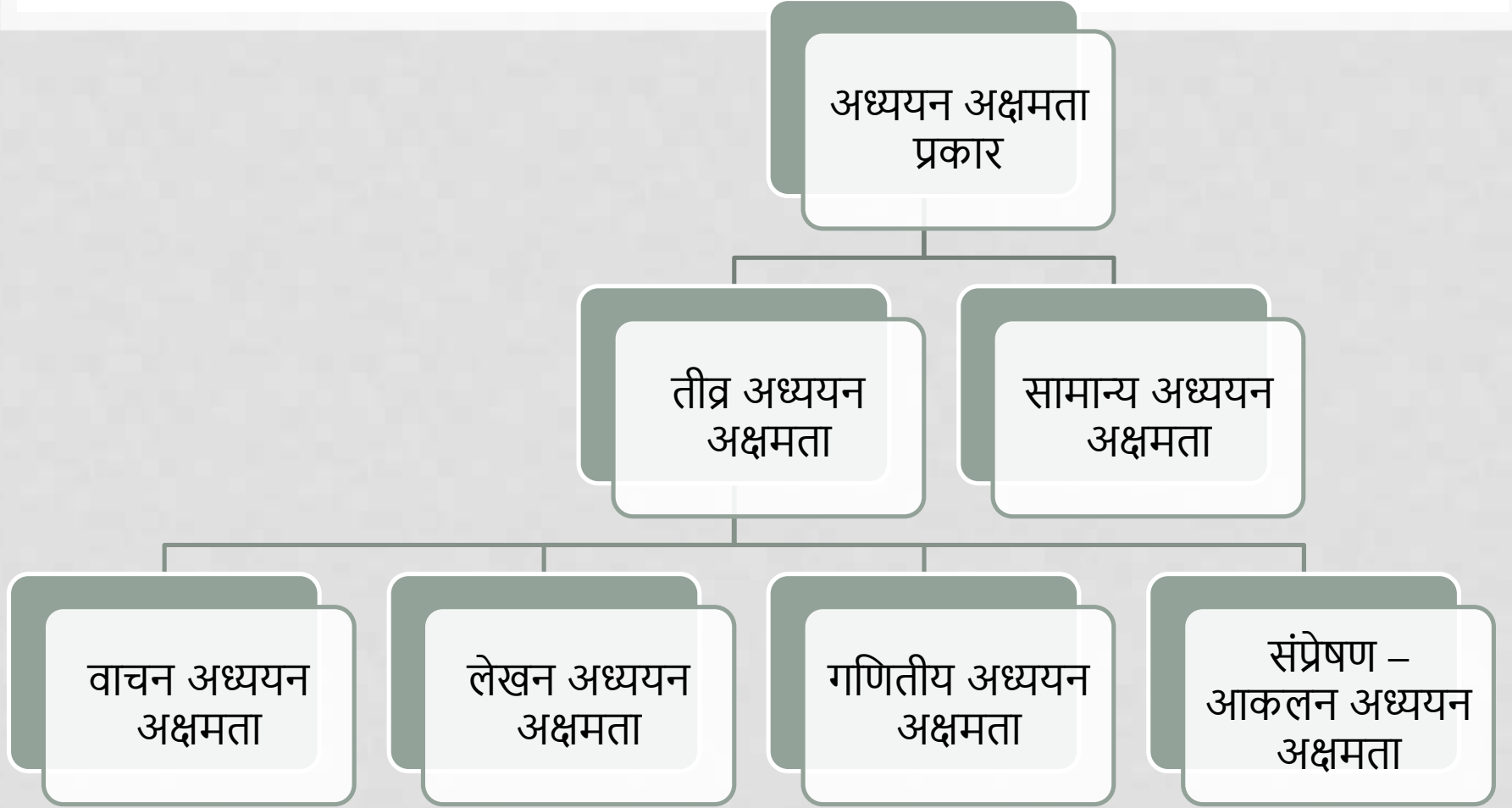
- ज्या मुलांमध्ये श्रवण, आकलन, संभाषण,लेखन, वाचन, गणन, यांपैकी एक किंवा अनेक मानसिक प्रक्रिया करतांना अडचणी किंवा दोष आढळून येतात. याला विशिष्ट अध्ययन अक्षमता म्हणतात.
- Specific learning disability means a disorder in one or more of the basic psychological processes involved in understanding or in using language, spoken or written, which may manifest itself an imperfect ability to listen, think, speak, read, write, spell or to do mathematical calculations.
- बायर ;
- अध्ययन अक्षमता असलेल्या ह्या मुलांमध्ये त्यांच्या वयोमानानुसार अपेक्षित असलेल्या त्यांच्या सामाजिक व शैक्षणिक कुशाल्तेमध्ये महत्वपूर्ण तफावत आढळते. सामान्यतः ह्या तफावती विशिष्ट प्रकारच्या त्रुटींमुळे निर्माण झालेल्या असतात.

लक्षणे

- क्रमवारी सांगणे अडचणीत असते. वारांची नावे, महिन्यांची नावे, अंक म्हणणे.
- तोंडी सूचना लक्षात रहात नाही.
- आकलन लवकर होत नाही म्हणून लवकर प्रतिसाद देत नाही.
- डावे आणि उजव्यामध्ये गोंधळ होतो.
- सलग शब्द वाचत नाही. उदा. उजव्या – उजवया
- शब्द चुकीचे वाचतात. उदा. RAM -MAR
- अक्षरांची लांबी कमी करतात. उदा. Hostel – Hotel
- आकडे चुकीचे म्हणतात. उदा. ३-६ १-९
- अक्षरे उलटे वाचतात. उदा. P-q m-w
-

अध्ययन अक्षमता प्रकार

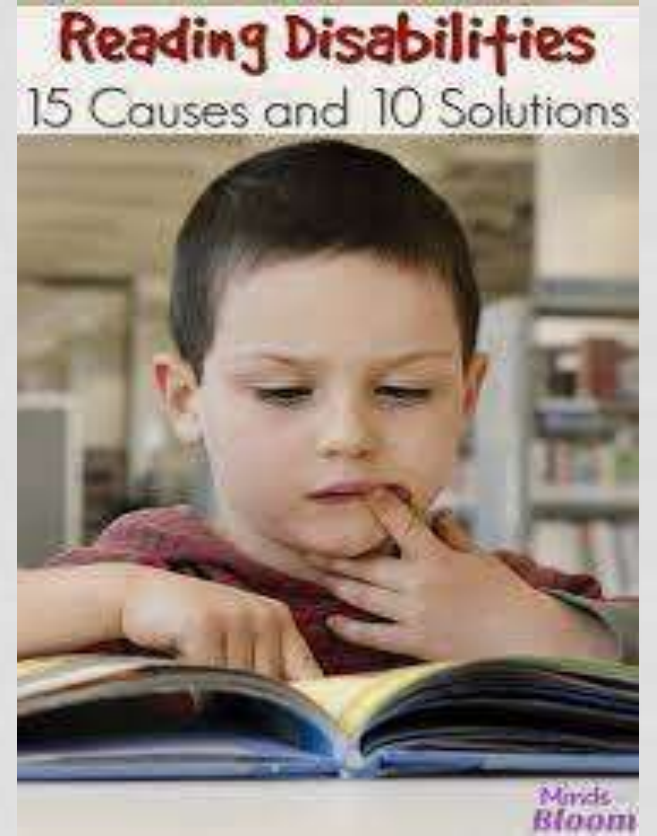
सामान्य अध्ययन अक्षमता

- नियमित शाळेत शिक्षण घेऊ शकतात.
- मुलभूत कौशल्य शिकण्यात अडथळे येतात
- परंतु प्रशिक्षणाने संपादनूक मिळविता येते.
- मार्गदर्शनाची आवश्यकता असते.
- सरावाची आवश्यकता असते.
- सर्वसामान्य दिसतात.

तीव्र अध्ययन अक्षमता

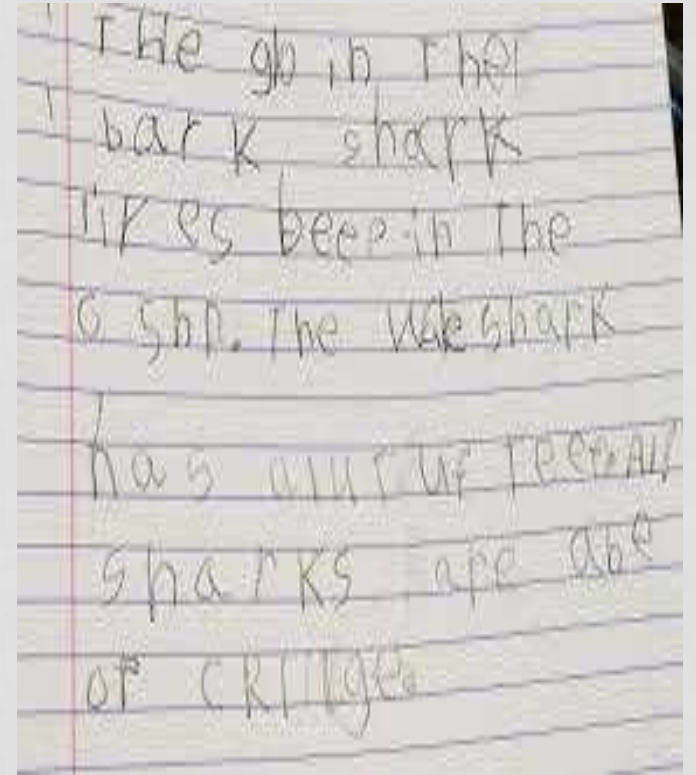
• वाचन अक्षमता

- १) अवधान केंद्रित करू शकत नाही.
- २) डावीकडून उजवीकडे नजर नेतांना त्रास होतो.
- ३) आकलन क्षमता कमी असते.
- ४) अक्षरे आणि शब्द उलटे वाचतात.
- ५) शब्दामध्ये अक्षरांचा क्रम उलट सुलट करतात.
- ६) शब्द आठवणे कठीण असते.
- ७) अंक चुकीचे वाचतात.
- ८) वाचतांना अक्षरे सुटतात अथवा ओळही सुटली जाते.
- ९) अनावश्यक अक्षरे जोडतात.

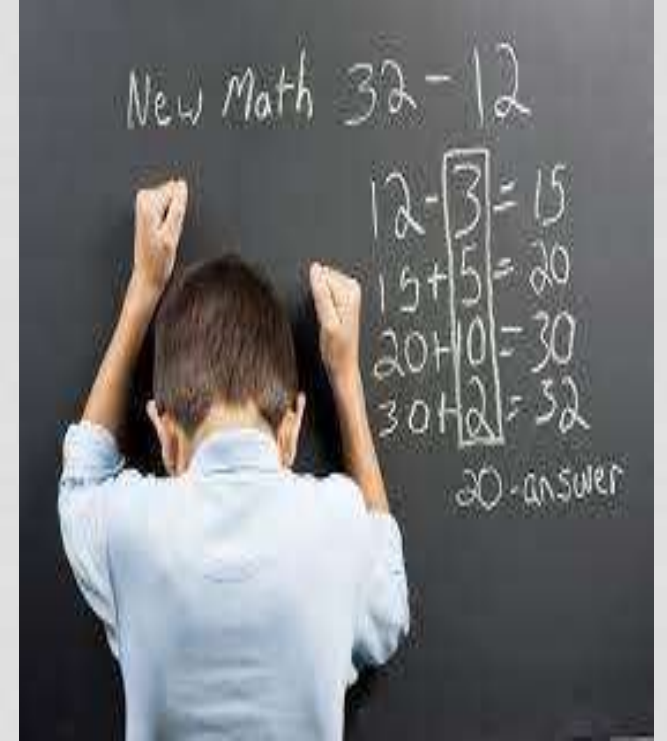
• लेखन अक्षमता

- १) अवधान केंद्रित करू शकत नाही.
- २) डावीकडून उजवीकडे नजर नेतांना त्रास होतो.
- ३) आकलन क्षमता कमी असते.
- ४) अक्षरे आणि शब्द उलटे वाचतात.
- ५) शब्दामध्ये अक्षरांचा क्रम उलट सुलट करतात.
- ६) शब्द आठवणे कठीण असते.
- ७) अंक चुकीचे वाचतात.
- ८) वाचतांना अक्षरे सुटतात अथवा ओळही सुटली जाते.
- ९) अनावश्यक अक्षरे जोडतात.

- गणितीय अक्षमता

- १) अंक चुकीचे वाचतात.
- २) अंकांचा क्रम चुकीचा लावतात.
- ३) संख्येची कल्पना समजत नाही
- ४) पैशांचे व्यवहार, हिशोब जमत नाहीत.
- ५) गणिती कल्पनांचे आकलन होत नाही.
- ६) गणिती मुलभूत क्रियांवर प्रक्रिया करता येत नाही.

- संप्रेषण आकलन अक्षमता
- भाव समाजात नाही.
- सांकेतिक खुनांबद्दल काहीही समाजात नाही.
- विचारांची देवाण घेवाण करतांना अडथला येतो.
- गोंधळलेल्या मनः स्थितीत असतात.

- शिक्षकाची भूमिका
- पालकांची भूमिका

Thanks

स्वमग्नता

- शारीरिक वेगळेपण
- वर्तणुकीतील वेगळेपण
- बौद्धिक वेगळेपण
- भावनिक वेगळेपण

- **Autism** is a neurodevelopmental condition that affects social interaction, behavior, and communication. **Autistic** individuals vary widely in their strengths and need for support. For this reason, people often refer to **autism** as **autism** spectrum disorder (ASD).
- ऑटिझम ही एक न्यूरो डेव्हलपेलमेंटल स्थिती आहे जी सामाजिक संवाद, वर्तन आणि संप्रेषणास प्रभावित करते. ऑटिस्टिक व्यक्ती त्यांच्या सामर्थ्यामध्ये मोठ्या प्रमाणात बदलतात आणि त्यांना समर्थनाची आवश्यकता असते. या कारणास्तव, लोक ऑटिझमला ऑटिझम स्पेक्ट्रम डिसऑर्डर (एएसडी) म्हणून संबोधतात.

- A mental condition present from early childhood, characterized by difficulty in communicating & forming relationship with other people in using language & abstract concept. लहानपणापासून असलेली मानसिक स्थिती, भाषा आणि अमूर्त संकल्पना वापरताना इतर लोकांशी संवाद साधण्यात आणि संबंध निर्माण करण्यात अडचण येते.
- ज्या मुलांमध्ये सामाजिक आंतरक्रिया अक्षमता, संप्रेषण अक्षमता, आणि संकल्पना या तीन अक्षमातांचे एकत्रीकरण झालेले असते अशा मुलांना स्वमग्न असे म्हणतात.

PATTERNS OF BEHAVIOR

- Repetitive behaviors like hand-flapping, rocking, jumping, or twirling.
- Constant moving (pacing) and “hyper” behavior.
- Fixations on certain activities or objects.
- Specific routines or rituals (and getting upset when a routine is changed, even slightly)
- Extreme sensitivity to touch, light, and sound.
- हाताने-फडफडणे, दगडफेक करणे, उडी मारणे किंवा फिरणे यासारख्या पुनरावृत्ती वर्तन.
- सतत हलवणे (पेसिंग) आणि “हायपर” वर्तन.
- विशिष्ट क्रियाकलाप किंवा वस्तूंवरील निर्धारण
- विशिष्ट दिनचर्या किंवा विधी (आणि जेव्हा नित्यक्रम बदलला जातो तेव्हा अस्वस्थ होत असतात)
- स्पर्श, प्रकाश आणि आवाज यासाठी अत्यंत संवेदनशीलता.

वैशिष्टे

- सामाजिक अपंगत्व आहे, बौद्धिक नाही.
- मेंदुतील रचनेतील गुंतागुंत यामुळे अक्षमता
- कल्पनाशक्तीवर मर्यादा
- सुसंवाद साधतांना अडचणी येतात,.
- निरीक्षणाचा अभाव
- अवबोध होत नाही.

पालकांची भूमिका

- अशा बालकांचा स्वीकार
- त्यांची अभिरुची जाणून घ्यावी.
- त्यांना प्रेरणा द्यावी
- त्यांची क्रिया कौशल्य विकसित करावी.
- त्यांची दिनचर्या शक्यतो बदलू नये
- प्रेम, जिव्हाळा आणि आपुलकीने वागावे.

शिक्षकाची भूमिका

- विविध अध्यापन पद्धतींचा वापर करावा:
 १. टीच-साचेबंद आखीव पद्धती
 २. चीत्राबोली पद्धती
 ३. इंद्रियानुभवाचे एकत्रीकरण
 ४. लोव्हास पद्धती
- अशा बालकांचा स्वीकार
- त्यांची अभिरुची जाणून घ्यावी.
- त्यांना प्रेरणा द्यावी
- त्यांची क्रिया कौशल्य विकसित करावी.
- त्यांची दिनचर्या शक्यतो बदलू नये
- प्रेम, जिव्हाळा आणि आपुलकीने वागावे.

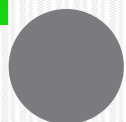

आभार

ADHD

Attention Deficit
Hyperactivity
Disorder

चंचल बालके

- ADHD Attention Deficit Hyperactivity Disorder
- ADLD Attention Deficit Learning Disability
- चंचलता म्हणजे नुसती अस्थिरता नसून त्यामध्ये मर्यादित अवधान कक्षा, भावना विवषता, चंचलता, अध्ययन केंद्रीकरण अभाव, अवबोध प्रक्रियेत अडचण, अवधान भंग यांचा समावेश होतो.
- ADHD is not just instability but it includes limited attention span, emotional toxicity, fickleness, lack of study concentration, difficulty in comprehension process, distraction.

- Attention deficit hyperactivity disorder (**ADHD**) is a mental health disorder that can cause above-normal levels of hyperactive and impulsive behaviors. People with **ADHD** may also have trouble focusing their attention on a single task or sitting still for long periods of time. Both adults and children can have **ADHD**.
- अटेंशन डेफिट हायपरएक्टिव्हिटी डिसऑर्डर (एडीएचडी) ही एक मानसिक आरोग्य डिसऑर्डर आहे ज्यामुळे अति-सक्रिय आणि आवेगजन्य वर्तनांच्या सामान्य-सामान्य पातळीमुळे होऊ शकते. एडीएचडी ग्रस्त लोकांना एकाच कामावर लक्ष केंद्रित करण्यास किंवा दीर्घकाळ शांत बसून राहण्यास देखील त्रास होऊ शकतो. प्रौढ आणि मुले दोघेही एडीएचडी घेऊ शकतात.

- बार्बरा केओन Barbara Keogh 1971 : चंचलता असलेल्या मुलांना माहितीचे संकलन करण्याची आणि त्याचे विश्लेषण करून संस्करण करण्याची कृती पूर्णपणे करता येत नाही.
- Children with Hyperactivity cannot fully compile and analyze information.
- McReynolds1966 : चंचलता हा अध्ययन अक्षमतेचा दोष या मुलांच्या आशा – आकांक्षा पूर्ण न झाल्याने होते असे दिसून आलेले आहे.
- Hyperactivity has been shown to be due to the inability of these children to fulfill their hopes and aspirations.

वैशिष्टे CHARACTERISTICS

- विध्वंसकता Subversion
- मर्यादित अवधान कक्षा Limited attention span
- निष्काळजीपणा Negligence
- शैक्षणिक मागासलेपण Educational backwardness
- मैत्रीचा अभाव Lack of friendship
- स्वचा अभाव Lack of self
- चिडखोरपणा Irritability
- भावनाविवशता Compulsion of Emotions

वर्गीकरण

- डेंकला (Denkla) यांनी केलेले वर्गीकरण
 - 1. दुष्प्रवृत्तीची मुले : विध्वंसक, काळजी करणारी, कुरापत काढणारी.
 - 2. निष्काळजी मुले : शांत, स्थिर, सामाजिक वर्तनाचा अभाव, शारीरिक हालचालीबाबत अनभिज्ञ
 - 3. आनंदी मुले : अत्यंत बडबडी, आनंदी

लक्षणे SYMPTOMS

- सतत हालचाल करणे. To move constantly.
- अस्वस्थ असणे To be restless
- दुर्लक्ष करणे To ignore
- सतत बडबड करणे Babble constantly
- शांत न बसने Don't sit still Attention
- अवधान विचलन अधिक deviation more
- काम पूर्ण न करणे Not completing the work
- इतरांना बोलू न देणे Don't let others talk

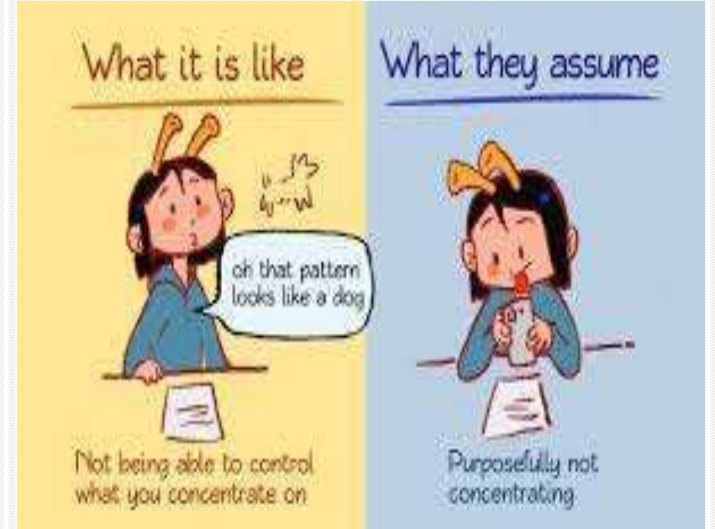
पालकांची भूमिका

- मुलांकडे लक्ष द्यावे.
- मुलांना शांत राहण्यासाठी सहकार्य करावे.
- विशिष्ट वर्तनामागील कारण समजून त्यांच्याशी वागावे.
- शिक्षा करू नये.
- कौतुक करावे
- प्रोत्साहन द्यावे.
- एका वेळी एकाच सूचना द्यावी.
- अवधान केंद्रीकरण होईल याकडे लक्ष द्यावे.
- अति घातक वस्तूंनी खेळू देऊ नये
- सकारात्मक वातावरण असावे.
- अधिक सराव करून घ्यावा.
- अति गर्दीच्या वातावरणात नेऊ नये.

शिक्षकाची भूमिका ROLE OF TEACHER

- बैठक व्यवस्था
- हुशार मुलांशी मैत्री
- वारंवार सूचना द्याव्यात
- सूचना स्पष्ट असाव्यात
- आशय मोजक्या शब्दात सांगावा
- नियमित वेळापत्रकानुसार काम करावे
- वेळापत्रकात बदल केल्यास गोंधळाची स्थिती निर्माण होते.
- आधार द्यावा, चिडचिड करू नये.
- पालकांशी सुसंवाद साधावा.
- परीक्षेची पूर्व कल्पना द्यावी, अधिक वेळ द्यावा.
- प्रोत्साहन द्यावे.

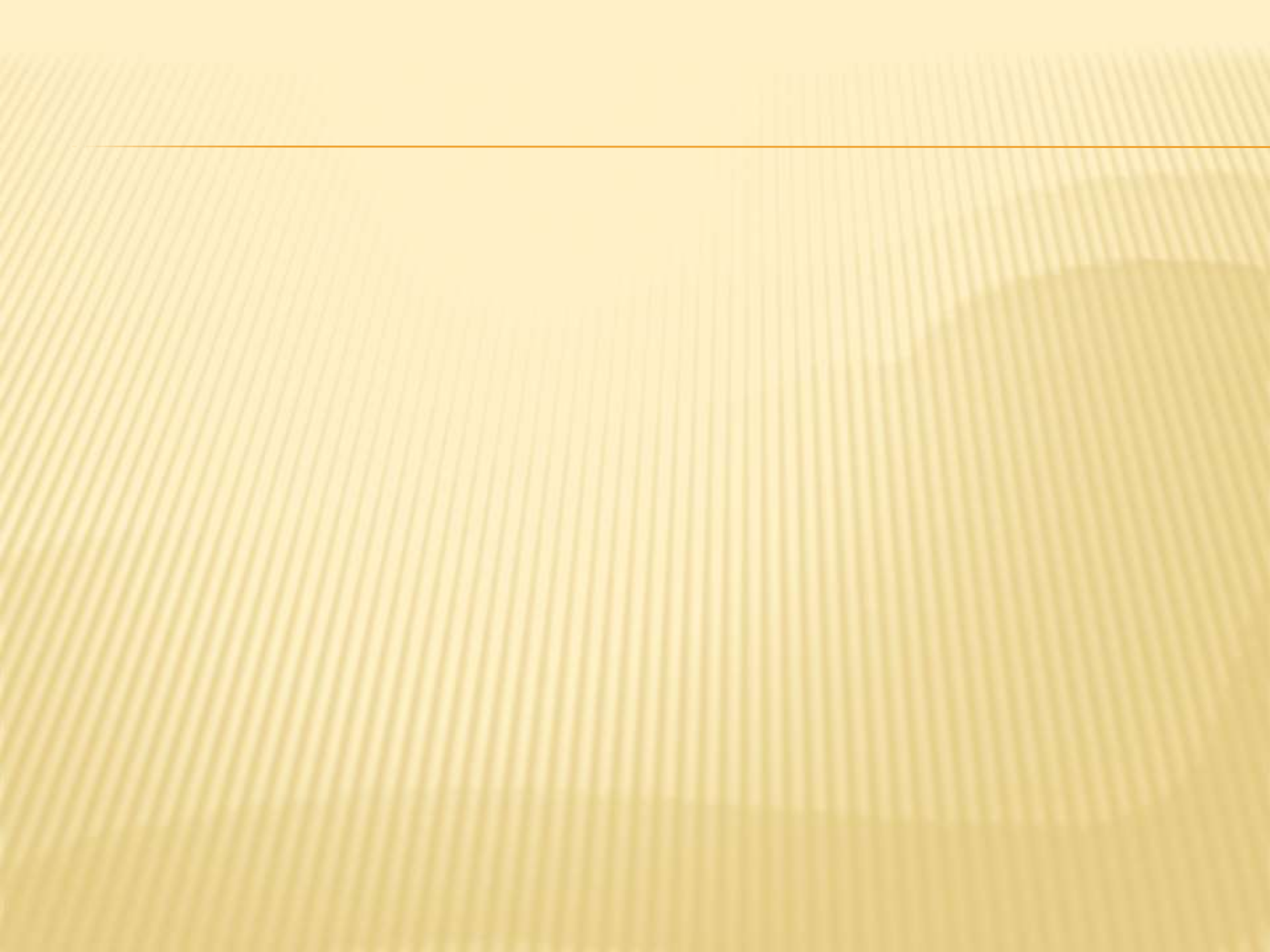

आभार

INCLUSIVE INSTRUCTIONAL STRATEGIES

DR. POONAM B WAGHMARE

उपचारात्मक अध्यापन REMEDIAL TEACHING

- × Diagnosis —————> Remedies
- × निदान ————— उपचार
- × Remedial Teaching identifying low learners & providing them to necessary help & guidance to help them to overcome their problem. After identifying their difficulty, a remedial teaching is one that is meant to improve a learning skill or rectify a particular problem area in a student.
- × वैद्यकीय क्षेत्रातून शिक्षण क्षेत्रात प्रवेश
- × निदान व उपचार या प्रमुख घटकांवर अवलंबून
- × विद्यार्थ्यांचे संपादनातील कमतरतानचे निदान करून शैक्षणिक उपाय योजना करणे
- × संपादन वाढविण्यावर अधिक भर आहे.

उपचारात्मक अध्यापनाची उद्दिष्टे

- ✘ शालेय संपादनात कमी असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना मदत करण्यासाठी अभ्यासक्रमात समायोजन करून अध्यापन कार्यानितीत बदल करणे.
- ✘ शालेय विषयातील मुलभूत ज्ञान दृढ करणे.
- ✘ अध्ययन पद्धतींवर प्रभुत्व मिळविण्यासाठी मदत करणे.
- ✘ आत्मविश्वास वाढविण्यासाठी सहकार्य करणे.
- ✘ अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेतून संप्रेषण कौशल्य, सर्जनशीलता, विचारक्षमता, इ विकसनासाठी मदत करणे
- ✘ सकारात्मक दृष्टीकोन विकसित करणे.
- ✘ जीवन मूल्य विकसित करणे.

उपचारात्मक अध्यापनाची तत्वे

- × अध्यापनाची पूर्व तयारी
- × विविध कृतींची योजना
- × अर्थपूर्ण अध्ययन अनुभूतींची योजना
- × विविध दृष्टीकोनातून अध्यापन
- × दृकश्राव्य साहित्य व तंत्रज्ञानाचा उपयोग
- × सुस्पष्ट योजना
- × मुख्य मुद्द्यांचे संकलन
- × अभिरुची व प्रेरणा वाढविण्याचा प्रयत्न
- × अध्ययन कौशल्य व विचार कौशल्यावर भर
- × संपादनाबाबत आस्था

उपचारात्मक अध्यापन योजना

- × १. विद्यार्थ्यांच्या संपादनातील कामतरतांचे निदान व पृथक्करण करणे .
- × २. अध्यापनातील घटक : अध्यापन उद्दिष्टांची निश्चिती करणे.
 - × अभ्यासक्रमात आवश्यकतेनुसार बदल करणे
 - × अध्यापन साहित्यांचे संकलन करणे.
 - × योग्य अध्यापन कार्यनितीची निवड करणे.
- × ३. प्रत्यक्ष अध्यापन अंमलबजावणी करणे.
- × ४. निरीक्षण मुल्यापापन व नोंदी करणे
- × ५. आवश्यकतेनुसार पुनः मार्गदर्शन व सराव करणे.

शैक्षणिक उपयोजन

- × आशय संपादन
- × सहकार्यांमुळे मुक्त वातावरणाची अनुभूती
- × चुकांचे निदान होऊन आकलनाकडे केंद्रीकरण
- × सराव करण्यावर भर
- × अध्ययन करण्यासाठी उत्सुकता
- × वर्तन समस्यांकडे लक्ष
- × मूल्यमापन प्रक्रियेत विविधता

आभार

सांघिक अध्यापन TEAM TEACHING

-
- ✘ सांघिक अध्यापन Team Teaching : सह अध्यापन Co Teaching
 - ✘ एका वर्गात दोन अथवा अधिक शिक्षकांनी परस्पर सहकार्याने अध्यापन करणे.
 - ✘ १९५५ हार्वर्ड विद्यापीठात प्रथम संकल्पना. उद्गाता जे लोर्ड ड्रम्प
 - ✘ Carlo Olson : Team teaching is an instructional situation where two or more teachers possessing complementary teaching skills, co operatively plan and implement the instruction for a single group of students using flexible scheduling and group techniques to meet the particular instruction.
 - ✘ सांघिक अध्यापन ही एक शिक्षण परिस्थिती आहे, जिथे पूरक अध्यापन कौशल्य असलेले दोन किंवा अधिक शिक्षक सहकार्याने योजना तयार करतात आणि विशिष्ट सूचना पूर्ण करण्यासाठी लवचिक वेळापत्रक आणि गट तंत्र वापरून विद्यार्थ्यांच्या एकाच गटासाठी सूचना अंमलात आणतात.

-
- ✘ विशिष्ट विद्यार्थ्यांच्या कोणत्याही प्रकारच्या अध्यापनासाठी दोन किंवा अधिक शिक्षकांनी पाठांचे नियोजन, अध्यापन व मूल्यमापन याबाबत हेतुतः आणि सातत्याने केलेली जबाबदारीची भागीदारी म्हणजे सांघिक अध्यापन होय .
 - ✘ “एकमेक सहाय्य करू अवघे धरू सुपंथ.”

सांघिक अध्यापन अर्थ MEANING OF TEAM TEACHING

- × अध्यापन उद्दिष्टांची निश्चिती
- × दोन अथवा अधिक शिक्षकांचा समावेश
- × एकमेकास सहकार्य
- × अध्यापन व अध्यापन साहित्य संकलन
- × परस्पर पूरक अध्यापन कौशल्यांचा उपयो
- × सहकार्याने अध्यापन योजना व कार्यानितीचे नियोजन
- × वेळापत्रकाचे व कार्यवाहीचे नियोजन

प्रकार

- ✘ १. श्रेणीबद्ध : एका पाठोपाठ जाणे.
 - ✘ २. समप्रभावी : एकावेळी सर्व शिक्षक जाणे.
- आपापली कौशल्यानुसार नियोजन बद्ध वातावरणात अध्यापन

- ✘ शाखांनुसार
- ✘ 1.समशाखा : शाखेमधील शिक्षक एकत्र येऊन अध्यापन
- ✘ 2. शाखांतर्गत : विविध शाखांचे शिक्षक एकत्र येऊन अध्यापन

सांघिक अध्यापन नलडुऑन / डलडुडुडल

- × सांघिक अध्यापनलकी डलनसलक तडलरी
- × सांघिक अध्यापनलसलठी सलहकलरीशलकुषकलंडी नलवड
- × सांघिक अध्यापन वुडवसुथलडनलके नलडुऑन
- × सांघिक अध्यापन डलसलठी अधुडडन अनुडुुतींडल वलकलर : उदुडुषुडे, आशलडलकी नलवड, उदलहरणे व दलखले सडलवेश, कृतींडल कुरड,शलकुषकलंडी कडलडदलरी व डुडुडलकल, डुुलुडडलडन सलधने, अध्यापन सलहलतुड, अध्यापन सलहलतुड खरुच
- × सांघिक अध्यापनलकी कलरुडवलही
- × डुुलुडडलडन

फायदे

- × चांगल्या शिक्षकांचा विद्यार्थ्यांना लाभ
- × विशेष क्षमता आणि कौशल्यांचा लाभ
- × विद्यार्थ्यांना विकासाची समान संधी
- × शिक्षणाचा दर्जा विकास
- × वैयक्तिक मार्गदर्शन
- × शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांमध्ये आनंदी वातावरण
- × शैक्षणिक वातावरण आनंदी

मर्यादा

- × जबाबदारीचे विभाजन
- × विचारांच्या देवान-घेवान यामध्ये अभाव
- × अध्ययन विकर्षण
- × अध्यापन त्रुटी

THANKS

संमिश्र अध्ययन BLENDED LEARNING

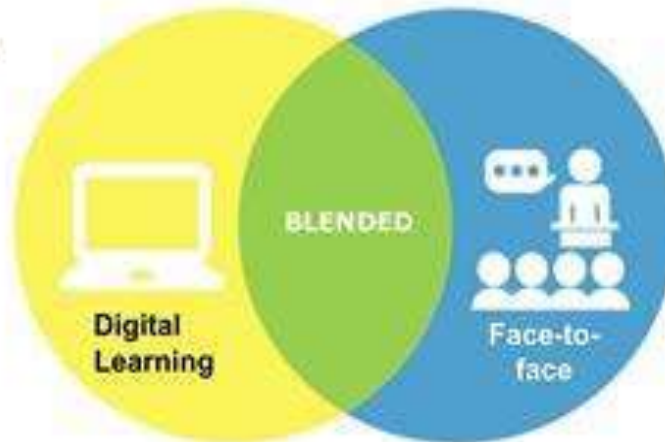
- × संमिश्र अध्ययन Blended learning : Hybrid Learning : Mixed Learning

Definition of Blended Learning

A formal education program in which a student learns

at least in part through **digital learning**, with some element of **student control** over **time, place, path, and/or pace**;

at least in part in a **supervised brick-&-mortar location** away from home;

and the modalities along each student's learning path within a course or subject are **connected** to provide an **integrated** learning experience.

संमिश्र अध्ययन BLENDED LEARNING

- ✘ blended learning – Mixed learning
- ✘ Blended learning combines face to face instruction with computer mediated instruction. It is the combining of these two different learning environments provides and combines in such a way to provide greater access to improved learning experiences and doing so in cost effective.
- ✘ Blended learning is a blending of different learning methods, techniques and resources and applying them in an interactively meaning learning environment.
- ✘ संमिश्र अध्ययन म्हणजे विविध अध्ययन – अध्यापन पद्धती, तंत्रे, अध्ययनाची विविध माध्यमे यांचा अर्थपूर्ण अध्ययन वातावरणात आंतरक्रियात्मक वापर होय.

संमिश्र अध्ययन वैशिष्टे CHARACTERISTICS OF BLENDED LEARNING

- × विविध अध्ययन स्त्रोतांचा समावेश.
- × विविध पद्धती व तंत्रांचे संमिश्रण .
- × विविध माध्यमांचा वापर
- × स्व नियंत्रण व निवडीचे स्वतंत्र
- × स्थळ काळ बंधनांपासून मुक्तता

संमिश्र अध्ययन नियोजन PLANNING OF BLENDED LEARNING

- × उद्दिष्टे
- × आशयानुरूप माध्यमे व तंत्राची निवड
- × माध्यम व तंत्र वापरण्याची क्रम निश्चीती
- × निर्णय
- × शिक्षक भूमिका

संमिश्र अध्ययन फायदे **BENEFITS OF BLENDED LEARNING**

- ✘ फक्त एकाच पद्धतीवर अवलंबून न राहता दोन्हींच्या एकत्रीकरणाचा लाभ होतो.
- ✘ दोन पद्धती एकत्र केल्यामुळे एखाद्या पद्धतीच्या असलेल्या मर्यादा दूर केल्या जातात.
- ✘ विद्यार्थ्यांना तज्ज्ञांनी केलेल्या कार्यक्रम/ उपक्रम यामुळे अध्ययन सोयीस्कर होते.
- ✘ आशय सादरीकरण व दृढिकरण होते.
- ✘ विद्यार्थ्यांमध्ये विषयाची आवड निर्माण होते.
- ✘ विद्यार्थ्यांची संपादन पातळी वाढते.
- ✘ गरजेनुसार व स्व गतीने शिकण्यासाठी संधी मिळते.
- ✘ माध्यमांमुळे अध्यापनात रंजकता येते.
- ✘ कमी शिक्षक असतांनाही माध्यमे शिक्षकांची उणीव भरून काढतात.

संमिश्र अध्ययन मर्यादा **LIMITATIONS OF BLENDED LEARNING**

- ✘ भारतातील ग्रामीण भागात वीज, इंटरनेट यांची उपलब्धता सहज होऊ शकत नाही.
- ✘ अद्ययावत साधने उपलब्धता आर्थिक बाबींमुळे मिळण्यास अडचण निर्माण होते.
- ✘ आवश्यक software नसल्यास वैयक्तिक अडचण येते.
- ✘ स्व भाषेत कार्यक्रम उपलब्धता कमी असल्यामुळे भाषेची अडचण निर्माण होते.
- ✘ प्रशिक्षणाचा अभाव जाणवतो.

आभार

मित्र प्रणाली / मित्र वर्तुळ BUDDY SYSTEM/ CIRCLE OF FRIENDS

- ✘ मरीयम वेबस्टर यांनी १९४२ मध्ये मित्र प्रणाली हा शब्द प्रयोग केला.

- × युनायटेड स्टेटस आर्म्ड फोर्सेस (१९४२): धोक्यापासून बचाव
- × एकमेकांना सहकार्य
- × धाडसाने कार्य
- × दोन व्यक्ती एकत्र राहणे.

मित्र प्रणाली / मित्र वर्तुळ निकष

CRITERIA OF BUDDY SYSTEM/ CIRCLE OF FRIENDS

- × मदत करण्याची तयारी
- × मित्र स्वीकारण्याची तयारी असावी
- × संप्रेषण कौशल्यावर प्रभुत्व असावे.
- × आंतरवैयक्तिक कौशल्य प्रभावी असावे
- × सहज उपलब्ध असावा
- × मित्राबाबत गोपनीयता बाळगावी.

मित्राची जबाबदारी

- ✘ शालेय परिसराची ओळख करून द्यावी
- ✘ समायोजनशील वर्तन आसवे.
- ✘ शालेय वेळापत्रक आणि कार्याहुची जाणीव करून द्यावी.
- ✘ शालेय कामांमध्ये सहकार्य करावे
- ✘ अध्ययनशील वातावरण ठेवावे.
- ✘ सामाजिक कौशल्य विकासनावर भर द्यावा
- ✘ ताण तणाव विरहित वातावरण निर्मितीसाठी प्रेरित करावे.

फायदे

- ✘ अध्ययनास प्रेरणा मिळते.
- ✘ परस्पर संबंध वाढतो.
- ✘ सुसंवाद वाढीस लागतो.
- ✘ सामाजिक अडसर दूर होण्यास मदत होते
- ✘ दोन सहध्यायांमध्ये सराव अधिक होतो.
- ✘ मनातील शंका, समस्या दूर होतात.
- ✘ अध्ययनातील अडचणी दूर होण्यास मदत होते.
- ✘ आत्मविश्वास वाढतो.
- ✘ व्यक्तिमत्वातील भिन्नत्व, विचार, आचरण समजून घेण्यास मदत होते.

आभार
